

POVRATAK KRALJA

 [instagram.com/publikpraktikum](https://www.instagram.com/publikpraktikum)

 [facebook.com/publikpraktikum](https://www.facebook.com/publikpraktikum)

www.publikpraktikum.rs

Naslov originala:

J. R. R. Tolkien

THE RETURN OF THE KING, BEING THE THIRD PART
OF THE LORD OF THE RINGS

The Lord of the Rings © The Tolkien Estate Limited 1954, 1955, 1966

Illustrations © Alan Lee 1991

Originally published in the English language by HarperCollins Publishers Ltd.

Za izdanje na srpskom jeziku © Publik praktikum 2018

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne sme se kopirati ni prenositi u bilo kom obliku ili bilo kojim sredstvima, elektronskim ili mehaničkim, uključujući fotokopiranje, snimanje ili bilo koji sistem za skladištenje i pretraživanje informacija, bez pismenog odobrenja izdavača.

GOSPODAR PRSTENOVA
KNJIGA TREĆA

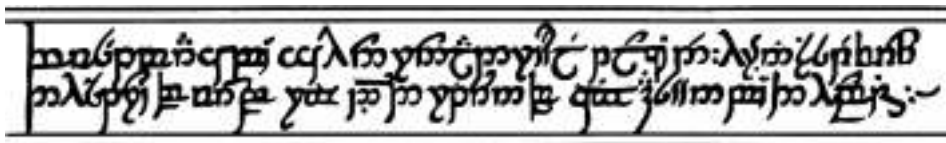
Dž. R. R. Tolkin

POVRATAK KRALJA

Preveo sa engleskog
Zoran Stanojević

Ilustrovao
Alan Li

PUBLIK PRAKTIKUM

GOSPODAR PRSTENOVA

*Tri Prstena za prste kraljeva vilin-vrste pod nebesima što sjaju,
Sedam za vladare Patuljaka u dvoru njihovom kamnom,
Devet za Smrtne Ljude koje smrt čeka na kraju,
Jedan za Mračnog Gospodara na njegovom prestolu tamnom
U Zemlji Mordor gde Senke traju.
Jedan Prsten da svima gospodari, Jedan za svima seže,
Jedan Prsten da sve okupi i u tami ih sveže
U Zemlji Mordor gde Senke traju.*

SADRŽAJ

SINOPSIS	9
Knjiga V	
Glava 1. MINAS TIRIT	15
Glava 2. PROLAZAK SIVE ČETE	43
Glava 3. SMOTRA ROHANSKA	62
Glava 4. OPSADA GONDORA	77
Glava 5. JAHANJE ROHIRIMA	102
Glava 6. BITKA PELENORSKIH POLJA	111
Glava 7. LOMAČA DENETOROVA	123
Glava 8. KUĆE ISCELJENJA	131
Glava 9. POSLEDNJA RASPRAVA	145
Glava 10. CRNA KAPIJA SE OTVARA	157
Knjiga VI	
Glava 1. KULA KIRIT UNGOLA	171
Glava 2. ZEMLJA SENI	191
Glava 3. PLANINA USUDA	209
Glava 4. POLJE KORMALEN	225
Glava 5. DOMOSTROJITELJ I KRALJ	236
Glava 6. MNOGI RASTANCI	252
Glava 7. NA POVRATKU KUĆI	269
Glava 8. ČIŠĆENJE OKRUGA	277
Glava 9. SIVE LUKE	301
Dodatak	313
A Anali kraljeva i vladara	315
I Numenorejski kraljevi	316
II Kuća Jorlova	350
III Durinov narod	360

B	Priča o godinama (Hronologija Zapadnih Zemalja)	372
C	Porodična stabla	389
D	I Jezici i narodi Trećega razdoblja	394
	II O prevodu	401

SINOPSIS

Ovo je treći deo GOSPODARA PRSTENOVA.

U prvom delu, *Družina Prstena*, izloženo je kako je Gandalf Sivi otkrio da je prsten koji je posedovao Hobit Frodo u stvari Jedinostveni Prsten, vladar svih Prstenova Moći. Tu se pripovedalo o bekstvu Froda i njegovih saputnika iz njihovog tihog doma, Okruga, gonjenih užasom Crnih Jahača Mordora, dok najзад, uz pomoć Aragorna, Šumara Erjadora, nisu, kroz strašne opasnosti, stigli do doma Elrondovog u Rivendalu.

Tu je održan veliki Elrondov Savet na kome je bilo odlučeno da se pokuša uništenje Prstena, a Frodo je imenovan za Nosioca Prstena. Potom su bili odabrani Saputnici Prstena, koji su imali da mu pomognu u njegovom poduhvatu: da stigne, ako može, do Plamen-planine u Mordoru, zemlji samoga Neprijatelja, gde je Prsten jedino i mogao biti raščinjen. U toj Družini su Aragorn i Boromir, sin gospodara Gondora, predstavljali Ljude; Legolas, sin vilin-kralja od Mrke šume, bio je tu u ime Vilovnjaka; Gimli, sin Gloina od Samotne planine, u ime Patuljaka; Frodo sa svojim slugom Semvajsom i dva mlada srodnika, Merjadokom i Peregrinom predstavljali su Hobite; i Gandalf Sivi.

Saputnici su putovali u potaji daleko na sever od Rivendala, dok ih, ometene u pokušaju da zimi pređu visoki prevoj Karadrasa, Gandalf ne provede kroz skrivenu kapiju, te udoše u beskrajne Rudnike Morije u potrazi za putem ispod planinâ. Tu Gandalf, u okršaju s jednim stravičnim demonom podzemnog sveta, pade u mračnu provaliju. Ali Aragorn, razotkriven kao tajni naslednik drevnih kraljeva Zapada, povede Družinu dalje, od Istočne kapije Morije, kroz vilovnjačku zemlju Lorijen, i niz Veliku reku Anduin, dok ne dođoše do vodopada Raurosa. A već su bili svesni da njihovo putovanje nadziru uhode, i da ona spodoba, Golum, koji je nekada posedovao Prsten i još je žudeo za njim, sledi njihov trag.

Tada je postalo nužno da odluče hoće li skrenuti na istok ka Mordoru, ili produžiti s Boromirom u pomoć Minas Tiritu, glavnom gradu Gondora, u nastupajućem ratu, ili se razdvojiti. Kada je postalo jasno da je Nosilac Prstena

odlučio da nastavi svoje beznadno putovanje ka zemlji Neprijateljjevoj, Boromir je pokušao da se dokopa Prstena silom. Prvi deo okončan je tim padom Boromirovim pod privlačnu moć Prstena, bekstvom i nestankom Froda i njegovog sluge Semvajsa, i rasturanjem ostatka Družine pod iznenadnim napadom ork-ratnika, nekih u službi Mračnog Gospodara od Mordora, nekih u službi izdajnika Sarumana od Izengarda. Poduhvat Nosioca Prstena, činilo se, već je sustigla propast.

Drugi deo (Knjiga Treća i Četvrta), *Dve kule*, ispričavao je dela čitave Družine posle raspada Družine Prstena. Knjiga Treća ispričala je o pokajanju i smrti Boromirovoj, i o njegovom pogrebu u čamcu poverenom slapovima Raurosa; o zarobljavanju Merjadoka i Peregrina od ork-ratnika, koji su ih nosili ka Izengardu preko istočnih ravnica Rohana, i o poteri Aragorna, Legolasa i Gimlija za njima.

Jahači Rohanski su se onda pojavili. Jedna četa konjanika, predvođena Jomerom, zapovednikom, opkolila je Orke na granicama prašume Fangorn i uništila ih, ali Hobiti su pobegli u tu šumu, i tu susreli Enta Drvobradog, tajnog gospodara Fangorna. Uz njega, oni su bili svedoci buđenja gneva naroda Drveća i njihovog marša na Izengard.

U međuvremenu su Aragorn i njegovi sadruzi sreli Jomera u povratku iz bitke. On ih je snabdeo konjima, i oni su odjahali ka šumi. Tu, dok su uzaludno tragali za Hobitima, sreli su ponovo Gandalfa, vraćenog iz smrti, sada Belog Jahača, mada još pod koprenom sivine. S njim su oni jahali preko Rohana do dvora Teodena, kralja te Marke, gde je Gandalf iscelio ostarelog kralja, i izbavio ga od opsena Crvjezika, njegovog zlog savetnika, tajnog saveznika Sarumanovog. Zajedno s kraljem i njegovom vojskom pojahali su protiv snaga Izengarda, i uzeli učešća u vratolomnoj pobedi kod Rograda. Gandalf ih je potom odveo do Izengarda, i zatekli su tamo veliku tvrđinu kako ju je opustošio narod Drveća, dok su Saruman i Crvjezik bili pod opsadom u nepokorivoj kuli Ortank.

U pregovorima pred vratnicama Saruman je odbio da se pokaje, i Gandalf ga je lišio čina, skršio njegovu palicu, i prepustio ga budnosti Enta. S jednog visokog prozora Crvjezik je hitnuo kamen na Gandalfa, ali ga je promašio, a Peregrin ga je dohvatio. Ispostavilo se da je to jedan od tri preostala *Palantira*, tih Vidi-kamenova od Numenora. Kasnije u noći Peregrin je podlegao privlačnoj moći Kamena; ukrao ga je, pogledao u njega, i tako bio otkriven Sauronu. Ta knjiga je okončana dolaskom jednog Nazgula preko ravnica Rohana, Utvare Prstena na letećem atu, znamenja bliskog rata. Gandalf je prepustio *Palantir* Aragornu i, uzevši Peregrina sa sobom, odjahao za Minas Tirit.

Knjiga Četvrta okrenula se Frodu i Semvajsu, sada izgubljenim u turobnim bregovima Emin Muila. Ona je ispričala kako su oni umakli s tih bregova, i kako ih je dostigao Smeagol-Golum, i kako je Frodo ukrotio Goluma i skoro savladao njegovu mržnju, tako da ih je Golum vodio kroz Mrtve baruštine i opustošene zemlje, do Moranona, Crne kapije Zemlje Mordor na severu.

Tu je bilo nemoguće ući, i Frodo je prihvatio Golumov savet: da potraže jedan „tajni ulaz” za koji on zna, dalje na jug, u Senovitim planinama, zapadnim zidinama Mordora. Dok su putovali, tamo ih je uhvatila izviđačka trupa Ljudi od Gondora, koju je vodio Faramir, brat Boromirov. Faramir je otkrio prirodu njihovog poduhvata, ali se odupro iskušenju kome je Boromir bio podlegao, i odaslao ih je napred, na poslednji deo njihovog putovanja, do Kirit Ungola, Paukovog prolaza; međutim, upozorio ih je da je to mesto smrtne opasnosti, o kome im je Golum rekao manje nego što zna. Upravo kada su dosegli Raskršće puteva, i prihvatili se staze ka sablasnom gradu Minas Morgulu, neka velika tmina izašla je iz Mordora, pokrivajući sve te zemlje. To je Sauron odaslao svoju prvu armiju, predvođenu crnim kraljem Utvara Prstena: Rat za Prsten bio je počeo.

Golum je odveo Hobite do izvesnog tajnog puta koji je izbegavao Minas Morgul, i u tami su se vratili do Kirit Ungola. Tu je Golum zapao ponovo u zlo, i pokušao da ih izda čudovišnoj čuvarki prolaza Šelobi. Bio je osujećen junaštvom Semvajsovim, koji je odbio njegov napad, i ranio Šelobu.

Drugi deo završava se izborom Semvajsovim. Frodo, koga je Šeloba ubola, leži mrtav, kako izgleda: poduhvat se mora okončati propašću, ili Sem mora da napusti svog gospodara. Naposletku on uzima Prsten i pokušava sam da nastavi beznadni poduhvat. Ali upravo kad hoće da pređe u zemlju Mordor, Orci dolaze naviše od Minas Morgula i od Kule Kirit Ungola koja čuva vrhunac prolaza. Sakriven Prstenom, Semvajs iz brbljanja Orka doznaje da Frodo nije mrtav nego omamljen. Prekasno, on ih sledi, ali Orci odnose Frodovo telo niz jedan tunel koji vodi ka zadnjoj kapiji njihove kule. Semvajs pada u nesvest pred njom, dok se ona s treskom zatvara.

Ovaj, treći i poslednji deo pričaće o suočenim strategijama Gandalfa i Saurona, do konačne katastrofe i kraja velike tame. Mi se vraćamo najpre sudbini bitke na Zapadu.

POVRATAK KRALJA

Knjiga V

MINAS TIRIT

Pipin pogleda napolje iz zaklona Gandalfovog ogrtača. Pitao se da li je budan ili još spava u brzopokretnom snu u koji je bio umotan otkako je to veliko jahanje počelo. Taman svet jurio je pokraj njega, a vetar mu je glasno pevao u ušima. Nije mogao da vidi ništa do kružećih zvezda i, desno, neizmerne senke naspram neba, tamo gde su planine Juga marširale mimogred. Pospano je pokušavao da izračuna vreme i odeljke njihovog putovanja, ali njegovo pamćenje bilo je dremljivo i nesigurno.

Prvo je bilo jahanje strašnom brzinom bez zastanka, a onda, u zoru, video je bled blesak zlata, i došli su do tog tihog grada i ogromne prazne kuće na brdu. A jedva da su stigli u njen zaklon kad je krilata senka još jednom prošla iznad, i ljudi klonuli od straha. Ali Gandalf mu je govorio blage reči, i on je spavao u jednom uglu, umoran ali nemiran, nejasno svestan dolazaka i odlazaka, i ljudi koji govore, i Gandalfa kako izdaje naređenja. A onda ponovo jahanje, jahanje u noći. Bila je to druga, ne, treća noć otkako je pogledao u Kamen. S tim groznim sećanjem on se razbudi potpuno, i uzdrhta, i šum vetra ispuniše preteći glasovi.

Nekakva svetlost se zapali na nebu; neki blesak žute vatre iza prepreka od tmine. Pipin se zgrči, uplašen za časak, pitajući se u kakvu ga to groznu zemlju Gandalf nosi. On protrlja oči i vide da je to mesec koji se dizao iznad istočnih senki, sada skoro pun. Dakle noć još nije stara, i to mračno putovanje će se još satima nastaviti. On se uzvrpolji i progovori.

„Gde smo mi, Gandalf?” upita.

„U području Gondora”, odgovori čarobnjak. „Zemlja Anorijena još prolazi pokraj nas.”

Neko vreme ponovo je vladala tišina. Onda: „Šta je ono?”, uzviknu Pipin iznenada, hvatajući se za Gandalfov ogrtač. „Gledaj! Vatra, crvena vatra! Ima li zmajeva u ovoj zemlji? Gledaj, eno druge!”

Kao odgovor, Gandalf gromko povika svome konju: „Napred, Senko! Moramo hitati. Vreme je kratko. Gledaj! Svetionici Gondora gore, dozivaju pomoć. Rat je buknuo. Gledaj, eno vatre na Amon Dinu, i plamena na Ejlenahu; i eno ih gde hitaju na zapad: Nardol, Erelas, Min-Rimon, Kalenhad, i Halifirijen na granicama Rohana.”

Ali Senko zastade, usporavajući do koraka, i onda podiže glavu i zaništa. A iz tame, u odgovor, dođe njištanje drugih konja, i ubrzo se začu topot kopita. Tri jahača dojuriše, prodoše kao leteći duhovi na mesečini i iščezoše ka Zapadu. Onda se Senko pribra i poskoči, i noć poteče preko njega kao vetar što huji.

Pipin je ponovo bio pospan i obraćao je malo pažnje na Gandalfa, koji mu je govorio o običajima Gondora, i kako je Lord od Grada dao da se svetionici izgrade na vrhovima bregova isturenih duž obeju granica tog ogromnog planinskog lanca, i održavao postaje na tim tačkama, gde su odmorni konji bili uvek u pripravnosti da odnesu njegove glasnike do Rohana na Severu, ili do Belfalasa na Jugu. „Mnogo je prošlo otkako su svetionici Severa paljeni”, reče on, „a u drevnim danima Gondora oni nisu ni bili potrebni, jer imali su Sedam kamenova.” Pipin se promeškolji uznemireno.

„Spavaj ponovo, i ne plaši se!”, reče Gandalf. „Jer ti ne ideš kao Frodo, u Mordor, nego u Minas Tirit, a tamo ćeš biti bezbedan koliko uopšte možeš biti ma gde u ovim danima. Ako Gondor padne, ili Prsten bude oduzet, onda ni Okrug neće biti nikakvo utočište.”

„Ti me ne ohrabruješ”, reče Pipin, ali san mu se ipak prikrade. Poslednje čega se sećao pre no što je pao u dubok san bio je kratak pogled na visoke bele vrhunce koji su svetlucali poput plovećih ostrva iznad oblaka hvatajući svetlost meseca što se klonio zapadu. On se pitao gde li je Frodo, i da li je već u Mordoru, ili je mrtav, i nije znao da Frodo iz daljine gleda taj isti mesec koji se spuštao iza Gondora uoči dolaska dana.

Pipina probudi zvuk glasova. Još jedan dan skrivanja i jedna noć putovanja proleteli su. Bio je sumrak: hladna zora ponovo se bližila i ledene sive izmaglice vile su se oko njih. Senko je stajao pušeći se od znoja, ali je gordo držao glavu i nije pokazivao nikakav znak umora. Mnogo visokih ljudi zaogrnutih teškim ogrtačima stajalo je uz njega, a iza njih, u izmaglici, dizao se neki kameni zid. Izgledao je delimično propao, ali još pre izmaka noći čuli su se zvuci užurbanog rada: topot čekića, zveket mistrija, škriputanje točkova. Baklje i signalne vatre mutno su sjale tu i tamo u magli. Gandalf je nešto govorio onima koji su mu prečili put i Pipin, slušajući, posta svestan da se raspravlja o njemu lično.

„Da, odista mi znamo tebe, Mitrandire”, reče predvodnik tih ljudi, „i ti znaš lozinke Sedam kapija, i slobodan si da ideš napred. Ali mi ne poznajemo tvoga saputnika. Šta je on? Neki patuljak iz planina na Severu? Ne želimo nikakve strance u zemlji u ovo vreme, sem ako su to ljudi moćni po oružju u čiju vernost i pomoć se možemo pouzdati.”

„Ja ću jamčiti za njega pred sedištem Denetorovim”, reče Gandalf. „A što se srčanosti tiče, to se ne može proceniti po stasu. On je prošao kroz više bitaka i opasnosti nego ti, Ingolde, premda si dvared njegove visine; a sada dolazi iz juriša na Izengard, o čemu nosimo vesti, i veliki je umor na njemu, inače bih ga probudio. Njegovo ime je Peregrin; jedan veoma hrabar čovek.”

„Čovek?”, reče Ingold sumnjičavo, a drugi se nasmejaše.

„Čovek!”, uzviknu Pipin, sada temeljno uzrujan. „Čovek! Doista ne! Ja sam jedan Hobit, i ništa više hrabar nego što sam čovek, izuzev možda s vremena na vreme, po nuždi. Ne dajte Gandalfu da vas obmane!”

„Mnogi izvršilac velikih dela ne bi mogao reći ništa više”, reče Ingold. „Ali šta je to Hobit?”

„Polušan”, odgovori Gandalf. „Ne, ne onaj o kome je bilo rečeno”, dodade on videći čuđenje na licima ljudi. „Ne on, a ipak jedan od njegovog plemena.”

„Da, i to jedan koji je putovao s njim”, reče Pipin. „I Boromir od vašega Grada bio je s nama, i on me je spasao u snegovima Severa, i na kraju bio ubijen braneći me od mnogih neprijatelja.”

„Mir!”, reče Gandalf. „Trebalo je da vesti o tome bolu budu rečene najpre ocu.”

„To je već bilo zaključeno”, reče Ingold, „jer beše čudnih slutnji ovde u poslednje vreme. Ali prođite sada brzo! Jer Lord od Minas Tirita biće željan da vidi ma koga što nosi poslednje vesti o njegovom sinu, bio on čovek ili...”

„Hobit”, reče Pipin. „Neznatne usluge mogu ja ponuditi tvome gospodaru, ali što mogu da učinim učiniću, sećajući se Boromira hrabrog.”

„Putujte dobro”, reče Ingold. Ljudi načiniše mesta za Senka, i on prođe kroz jednu usku kapiju u zidu. „Neka bi doneo dobar savet Denetoru u njegovoj potrebitosti, i nama svima, Mitrandire!”, zavika Ingold. „Ali ti dolaziš s vestima o bolu i opasnosti, kao što je tvoj običaj, kažu.”

„Zato što ja dolazim retko, osim kad je moja pomoć potrebna”, odvrati Gandalf. „A što se tiče saveta, tebi bih rekao da si zakasnio u opravljajući zida Pele-nora. Hrabrost će sada biti vaša najbolja odbrana protiv nepogode koja je blizu – to, i ono nade što ja donosim. Jer nisu sve vesti koje nosim zle. Ali ostavite svoje mistrije, i naoštrite mačeve!”

„Ovaj će rad biti završen pre večeri”, reče Ingold. „Ovo je poslednji deo zida koji se ima uneti u odbranu; najmanje izložen napadu, jer on gleda ka našim

prijateljima iz Rohana. Znaš li išta o njima? Hoće li se oni odazvati pozivu, šta misliš?”

„Da, oni će doći. Ali oni su bili mnoge bitke za vašim leđima. Ni ovaj ni ikoji drugi put ne gledaju više prema bezbednosti. Budite budni. Da nije Gandalfa Vranolujnog, vi biste videli vojsku dušmana gde izlazi iz Anorijena, a ne Jahače Rohanske. I još biste to mogli! Zdravo bili, i spavati nemojte!”

Gandalf prođe tada u prostranu zemlju iza Ramas Ehora. Tako su ljudi od Gondora nazivali spoljni zid koji su izgradili velikim trudom pošto je Itilijen pao pod senku njihovog Neprijatelja. Deset liga i više protezao se on, od planinskog podnožja i opet nazad, okružujući polja Pelenora: lepa i plodna prigradska zemljišta na dugim kosama i terasama koje su se spuštale do dubokih ravni Anduina. Na najdaljoj tački od Velike kapije Grada, severoistočno, zid je bio četiri lige udaljen, i tu je, s mrgodnog nasipa, nadgledao duge nizije pokraj reke; ljudi su ga načinili visokim i čvrstim, jer na toj tački, na jednom ozidanom nasipu, put je ulazio od gazova i mostova Ozgilijata, i prolazio kroz čuvanu kapiju, između kula sa streljačnicama. Na najbližoj tački zid je bio jedva nešto više od jedne lige od Grada, a to je bilo jugoistočno. Tu je Anduin, zaobilazeći u širokom kolenu oko bregova Emin Arnena u Južnom Itilijenu, savijao oštro na zapad, a zid se dizao na samoj njegovoj ivici; ispod njega ležali su kejovi i pristaništa Harlonda, namenjeni brodovlju što je dolazilo uz tok, od južnih poseda.

Prigradska zemljišta bila su bogata, s prostranim obrađenim površinama i mnogim voćnjacima, i bilo je tu mnogo prebivališta sa sušarama i ambarima, oborima i stajama za krave, i brojnim potočićima koji su žuborili kroz zelenilo, od visija do Anduina. A ipak, stočara i ratara što su tu boravili ne beše mnogo; veći deo naroda Gondora živeo je u sedam krugova Grada, ili u visokim dolinama na planinskim granicama, u Losarnahu, ili dalje na jugu, u lepom Lebeninu, s njegovih pet hitrih potoka. Tu je živeo jedan smeo narod, između planina i mora. Oni su smatrani ljudima gondorskim, a ipak je njihova krv bila mešana, i bilo je među njima niskog i mrkog življa čiji očevo dođoše pretežno od zaboravljenih ljudi koji su se nastanili u senci bregova za Crnih godina pre dolaska kraljeva. Ali još dalje, na ogromnom lenu Belfalasa, stolovaše princ Imrahil, u zamku Dol Amrot pokraj mora, i on beše plemenite krvi, i njegov narod takođe; visoki ljudi, i gordi, morskosivih očiju.

Gandalf je jahao neko vreme, a svetlost dana rasla je na nebu. Pipin se probudi i pogleda naviše. Njemu sleva zgušnjavalo se more od magle, dižući se u turbobnu senku na Istoku; ali zdesna, ogromne planine izdizale su glave, nižući

se od Zapada do jednog strmog i iznenadnog kraja, kao da se u stvaranju te zemlje Reka probila kroz kakvu ogromnu barijeru, vajajući jednu moćnu dolinu da bude zemlja bitke i rasprave u vremenima što su imala da dođu. I tu, gde su Bele planine Ered Nimrasa stizale svome kraju, on vide, kao što je Gandalf obećao, tamnu masu planine Mindolujn; duboke purpurne senke njenih udolina, i visoko lice gde se beli u danu što je izlazio. A na njenom izbačenom kolenu stajao je Branigrad, sa svojih sedam zidova od kamena, tako snažan i drevan da se činilo da i nije sagrađen, već da su ga orijaši srezali od skeleta zemlje.

Dok je Pipin gledao u čudu, zidine predoše iz visoke sivine u belo, rumeneći se slabašno u zori, i odjednom se sunce ispe preko istočne senke, i odasla zrak koji se spusti na lice Grada. Onda Pipin uzviknu, jer Kula je Ehtelionova, stojeći visoko unutar najvišeg zida, sjala naspram neba iskreći kao kakav klin od bisera i srebra, visoka i lepa i skladna, a njen tornjić je treperio kao načinjen od kristala. Bele zastave razviše se i zalepršaše sa kruništa na jutarnjem povetarcu, i visoko i daleko on začu zvonko brujanje kao od srebrnih truba.

Tako su Gandalf i Peregrin stigli do Velike kapije Ljudi od Gondora o izlasku sunca, i njene gvozdene vratnice otvoriše se pred njima.

„Mitrandir! Mitrandir!”, vikali su ljudi. „Sada znamo da je oluja zaista blizu!”

„Ona je tu”, reče Gandalf. „Ja sam jahao na njenim krilima. Pustite me da prođem! Moram vašem lordu Denetoru, dok njegovo namesništvo još traje. Šta god da se zbude, dospeli ste do kraja Gondora koji ste znali. Pustite me da prođem!”

Ljudi odstupiše pred njegovim zapovedničkim glasom, i ne ispitivahu ga dalje, iako su piljili u čudu u Hobita koji je sedeo pred njim, i u konja koji ga je nosio. Jer narod ovoga Grada upotrebljavao je konje veoma malo, i oni su retko bili viđeni na njihovim ulicama, izuzev onih koje su jahali glasnici njihovog gospodara. I oni rekoše: „Svakako je to jedan od ogromnih atova Kralja od Rohana? Može biti da će Jahači Rohanski uskoro doći da nas osnaže.” A Senko je hodao ponosito uz dugu krivudavu ulicu.

Jer oblik Minas Tirita bio je takav; izgrađen je bio na sedam ravni, a svaka od njih bila je usečena u brdo i opasana zidom, i svaki zid je imao kapiju. Ali te kapije nisu bile postavljene u jednom nizu: Velika kapija u Gradskom zidu bila je na istočnoj tački, ali sledeća je gledala napola na jug, a treća napola na sever, i tako u cikcak nadalje, te je popločani put koji se uspinjao prema Citadeli skretao ovamo-onamo preko lica brda. A kad god je prelazio liniju Velike kapije prolazio je kroz jedan zasvođeni tunel, probijajući silni zid od

stene čija je ogromna isturena masa delila nadvoje sve krugove Grada, izuzev prvoga. Jer, delom iskonskim oblikovanjem toga brda, delom silnom veštinom i radom od starine, izdizao se iz pozadine prostranog dvorišta iza Kapije jedan uzvišen bastion od kamena, a njegova ivica, oštra kao kobilica kakvog broda, gledala je na istok. Dizao se on čak do nivoa najvišeg kruga, i tu se završavao kruništem; tako su oni u Citadeli, poput mornara kakvog planinskog broda, mogli da gledaju s njegovog vrhunca okomito dole na Kapiju, sedam stotina stopa niže. Ulaz u tu Citadelu takođe je gledao na istok, a bio je ukopan u srce stene; odatle, uz jedan dug lampama osvetljen nagib išlo se gore, do sedme kapije. Tako su ljudi konačno stizali do Visokog dvorišta, i Trga vodoskoka u podnožju Bele kule: visoke i skladne, pedeset hvati od temelja do vrha, gde je steg Domostrojitelja lebdeo na hiljadu stopa iznad ravnice.

Snažna je to citadela bila, uistinu, i neosvojiva za trupe neprijatelja dok god u njoj ima ikoga što može držati oružje osim ako bi se kakav dušmanin mogao privući straga i ispeti se uz niže skutove Mindolujna, i tako doći na uski prevoj koji je spajao Breg straže s planinskom masom. Ali ta grbina, koja se dizala do visine petoga zida, bila je ograđena velikim opkopima upravo do strmeni što se nadvijala nad njenim istočnim krajem, i u tom prostoru nalazile su se kuće i grobovi s kupolama minulih kraljeva i lordova, zauvek tihi između planine i kule.

Pipin je gledao u sve većem čudu taj ogromni kameni grad, veći i blistaviji od ičega o čemu je i sanjao; veći i snažniji od Izengarda, i mnogo lepši. A ipak, uistinu, iz godine u godinu bio je sve bliže raspadanju, i već mu je nedostajala polovina stanovnika koji bi tu udobno mogli da obitavaju. U svakoj ulici prolazili su pored neke velike kuće ili dvorišta iznad čijih su vratnica i lučnih kapija bila urezana mnoga lepa slova neznanih i drevnih oblika: imena, kako je Pipin držao, velikih ljudi i bratstava koji su nekad boravili tamo, a ipak sada behu tihi; nikakav korak nije odzvanjao širokim pločnicima, niti se čuo glas u njihovim dvoranama, niti je ikakvo lice provirivalo kroz vrata ili prazan prozor.

Konačno izadoše iz senke do sedme kapije, i toplo sunce, koje je sijalo dole iza reke dok je Frodo hodao proplancima Itilijena, obasjalo je ovde glatke zidove i ukorenjene potporne stubove, i veliki luk sa zaglavnim kamenom izrezbarenim u obličje okrunjene kraljevske glave. Gandalf sjaha, jer nijednom konju nije bilo dopušteno da uđe u Citadelu, a Senko, na blagu reč svoga gospodara, dopusti da ga odvedu.

Čuvari kapije bili su odeveni u crno, a kacige su im bile čudnoga oblika; visokog temena, s dugim štitnicima za obraze tesno priljubljenim uz lice, a iznad tih štitnika bila su usađena bela krila morskih ptica; ali kacige su blistale

srebrnim plamenom, jer bile su iskovane od *mithrila*, baštine slave starih dana. Na gornjim haljama bilo je belim izvezeno jedno drvo koje je cvalo kao sneg pod srebrnom krunom i mnogokrakim zvezdama. To je bila livreja naslednika Elendilovih, i sada je u celom Gondoru niko nije nosio, osim Čuvara Citadele pred Dvorištem vodoskoka, gde je Belo drvo nekada raslo.

Činilo se da je glas o njihovom dolasku otišao ispred njih - propustili su ih odmah, ćutke i bez pitanja. Hitro je Gandalf koračao preko belo popločanog dvorišta. Melodičan vodoskok poigravao je tu na jutarnjem suncu, i travnjak blistavog zelenila ležao je oko njega, ali u središtu, klonulo nad bazenom, stajalo je jedno mrtvo drvo, i sa njegovih ogolelih i skršenih grana kapi su tužno padale u bistru vodu.

Pipin baci pogled na njega dok je žurio za Gandalfom. Izgleda žalosno, mislio je, i pitao se zašto je mrtvo drvo ostavljeno na tom mestu, gde je sve drugo bilo dobro održavano.

Sedam zvezda i sedam kamenova i jedno drvo belo.

Te reči koje je Gandalf mrmorio vratiše mu se u svest. A onda se nađe na vratima velike dvorane ispod blistave kule, i iza čarobnjaka prođe pored visokih tihih čuvara vratnica, i uđe u hladne, pune odjeka, senke te kuće od kamena.

Išli su niz jedan popločan prolaz, dug i prazan, a Gandalf je tiho govorio Pipinu. „Pažljiv budi u pogledu svojih reči, majstore Peregrine! Ovo nikako nije vreme za hobitsku drskost. Teoden je jedan blag star čovek. Denetor je od drugog kova, ponositi i prefinjeni, čovek od mnogo više loze i moći, iako njega ne zovu kraljem. A on će govoriti najvećma tebi, i ispitivaće te mnogo, budući da mu ti možeš pričati o njegovom sinu Boromiru. On ga je voleo silno: previše, može biti; tim više što su bili neslični. Ali, misliće on, pod plaštom te ljubavi ono što želi lakše će saznati od tebe nego od mene. Ne reci mu više nego što moraš, i ne spominji Frodov zadatak. Ja ću se pozabaviti time u svoje vreme. I ne reci ništa ni o Aragornu, izuzev ako moraš.”

„Zašto ne? Šta fali Strajderu?“, prošapta Pipin. „On je smerao da dođe ovamo, zar ne? A on će i sâm uskoro stići, u svakom slučaju.”

„Možda, možda“, reče Gandalf. „Mada, ako on dođe, to će verovatno biti na neki način koji niko ne očekuje, čak ni Denetor. Tako će biti bolje. U najmanju ruku, treba da dođe nenajavljen od naše strane.”

Gandalf se zaustavi pred jednim visokim vratima od uglaćanog metala. „Pazi, majstor-Pipine, nema vremena da se sada uputiš u istoriju Gondora, mada je moglo biti bolje da si naučio nešto od nje još dok si tražio ptičja gnezda i bežao od škole po šumama Okruga. Učini kako ja zapovedam! Kad jednom

moćnom lordu donosiš vesti o smrti njegovog naslednika, retko je mudro govoriti previše o dolasku onoga koji će, dođe li, polagati pravo na kraljevstvo. Je li to dovoljno?”

„Kraljevstvo?” reče Pipin zapanjen.

„Da”, reče Gandalf. „Ako si išao svih ovih dana zatvorenih ušiju i usnulog mozga, probudi se sada!” On pokuca na vrata.

Vrata se raskriliše, ali nije se moglo videti da ih je iko otvorio. Pipin je gledao u veliku dvoranu. Bila je rasvetljena dubokim prozorima u širokim krilima sa obe strane, iza redova visokih stubova koji su podržavali krov. Monoliti od crnog mramora dizali su se u velike kapitule izrezbarene u mnoge čudne figure od životinja i lišća; daleko iznad, u senci, prostrani svod sjajio je mutnim zlatom sa usađenim ukrasima koji su se preivali u mnogim bojama. Nikakvi zastori ni oslikane tkanine, ni ikakve stvari od tkanog materijala ili od drveta, nisu se mogle videti u toj dugoj svečanoj dvorani, ali između stubova je stajala ćutljiva svita visokih likova urezanih u hladan kamen.

Odjednom se Pipin priseti klesanih stena Argonata, i obuze ga strahopoštovanje dok je gledao niz tu aveniju kraljeva odavno mrtvih. Na suprotnom kraju, na postolju od mnogih stepenika, bio je postavljen visok presto pod nebom od mermera oblikovanim kao okrunjena kaciga; iza njega, izrezbarena i ukrašena draguljima, bila je na zidu slika jednog drveta u cvatu. Ali presto je bio prazan. U podnožju, na najnižem stepeniku, koji je bio širok i dubok, nalazila se kamena stolica, crna i neukrašena; na njoj je sedeo jedan star čovek i zurio u svoje krilo. U njegovoj ruci bila je bela palica sa zlatnom jabukom. On ne pogleda naviše. Dostojanstveno oni predoše dugim podom prema njemu, dok nisu stali na tri koraka od njegovog sedišta. Tada Gandalf progovori.

„Pozdrav, Lorde i Domostrojitelju od Minas Tirita, Denetore, sine Ehtelionov! Dođoh sa savetom i vestima u ovom mračnom času.”

Starac pogleda naviše. Pipin vide njegovo izbrazdano ponosno lice, s kožom poput slonovače, i dugi povijeni nos između tamnih dubokih očiju, i to ga podseti ne toliko na Boromira koliko na Aragorna. „Mračan zaista jeste taj čas”, reče stari čovek, „a u takvim vremenima ti si sklon da dođeš, Mitrandire. Ali premda svi znaci predskazuju da se sudnji čas Gondora primiće, manja je sada meni ta tama od moje sopstvene tmine. Beše mi kazano da dovodiš sa sobom jednoga koji je video mog sina gde umire. Je li ovo taj?”

„Jeste”, reče Gandalf. „Jedan od dva. Drugi je s Teodenom od Rohana, i možda će doći u potonjem vremenu. Polušani su oni, kao što vidiš, ali ipak ovo nije onaj o kome su znamenja kazivala.”